

An Exploratory-Structural Analysis of Securitization of Irans' Threat in Arab Countries

Seyyed Mohammad-Reza Mousavi*¹ , Yaser Ershad-Manesh² , Sajjad Ali-Mirzaei³

1. *Corresponding Author*, PhD student of Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: Mosavi0322@gmail.com
2. Ph.D. Department of Political Science, Khoramshahr International Branch, Islamic Azad University, Khoramshahr, Iran. E-mail: Yaserershadmanesh@gmail.com
3. M.A in Political Science Department, Tabriz University, Tabriz, Iran. E-mail: Velayat321@Gmail.Com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Securitization,
Iran,
Saudi-Arabia,
Structural- Analysis,
Copenhagen-School.

Article history:

Received March 21, 2023
Received in revised form
September 17, 2023
Accepted October 09, 2023
Online Published
December 20, 2023

ABSTRACT

The security contradiction between Iran and Saudi has been amongst the most important ones that, due to Saudi's part role in constructing Iran as a security threat among Arabs, added to the security intricacies of the region and in addition to the parties involved, affected some Arab countries to a greater extent. Despite that, the literature studying this issue is scarce and the thin bulk of research conducted around it suffers from some methodological and epistemological deficiencies. Thus, the present research has been an attempt to employ the theory of security construction in Copenhagen school and employ some methodological innovations in humanities, particularly exploratory and structural interpretation, and validating findings through appropriate software and experts' judgment to identify main components and variables in this threat construction. It was revealed that Saudi's construction of Iran as a threat had three main components of ontology (including 2 variables), epistemology (including 4 variables), and methodology (including 7 variables). Also, structural interpretation showed that these variables are distributed in a group of critical variables, target variables, risk variables, output variables and leverage variables. These findings were discussed from a variety of perspectives.

Cite this Article: Mousavi, S. M. R., Ershad Manesh, Y., & Ali Mirzaei, S. (2023). An Exploratory-Structural Analysis of Securitization of Irans' Threat in Arab Countries. *World Politics*, 12(3), 197-221 doi: 10.22124/wp.2023.23558.3120

© Author(s)

Publisher: University of Gilan

DOI: 10.22124/wp.2023.23558.3120

1. Introduction

Security patterns in the Middle East have undergone significant changes over the past decades, particularly after the Iranian Islamic revolution. Iran and Arab countries have been in the middle of these shifts due to their complex interactions with regional countries, the West, and the Zionist regime. Among these changes, the security conflict between Iran and Saudi Arabia was the one that not only had negative effects on both countries but also had devastating effects on Syria, Yemen, and Iraq. This was primarily the result of Saudi Arabia's efforts to securitize Iran's threat in Arab countries. Despite the significance of this topic, few studies have been conducted, and the ones that have been done suffer from obscurity or methodological flaws. Therefore, the present study aimed to adopt a robust theoretical framework and avoid previously reported methodological flaws to investigate this securitization's principal components and variables. To that end, the primary inquiry should be, "What are the main components and variables in Saudi Arabia's securitization of Iran's threat in Arab countries, and what the nature of each variable is?"

2. Theoretical Framework

The current research was enlightened by the "securitization" framework of the Copenhagen school, which was first devised by Buzzan et al. (1998). According to this theory, securitization results from two primary factors: the manifestation of the threat, most importantly, the perception of the threat as existential, and public acceptance of the threat. This theory postulates that using securitized language by political elites and the media is the primary tool for creating a threat and then instilling it as a security and existential threat. This theory also suggests that threat is not created as an internal process but rather as external and tangible evidence, such as military power.

3. Methodology

This study adopted a multi-phase and multi-methods design to answer the question. A systematic literature review and a semi-structured interview with a panel of experts were conducted during the initial qualitative phase. The findings underwent content analysis, and after the identification of components and themes, they underwent a quantitative phase including reliability estimation and exploratory factor analysis in which Eigenvalue and factor loading were used to extract components and variables of the securitization of Iran's threat in Arab countries. To shed light on the nature and weight of each variable in the

system, a final qualitative phase was run in which obtained variables were rated in the structural interpretation of the cross-impact matrix. The results were reported as follows.

4. Results & Discussion

Based on the findings, it is clear that Saudi Arabia is employing a three-pronged strategy to securitize the Iranian threat in Arab countries. The first (ontological) dimension involves two variables: reinforcing the existential threat posed by the Shiite minority in Arab countries and highlighting the fundamental contradictions between Wahhabism and Shiism. The second dimension (epistemology) consists of four variables, including developing Arabs' collective political identity, emphasizing shared racial, cultural, and linguistic commonalities, stressing the threat of exporting a revolutionary model of governance to Arab countries, and underlining the threat of Iran's leadership over the Muslim world. The third dimension (methodological) entails seven variables, including highlighting the threat of non-state actors under the auspices of Iran, highlighting regional imbalance in favor of the Shiite crescent, extensive use of media for legitimizing Iranian's threat, shifting patterns of friendship-enmity, highlighting Iran's rivalry in the economic and energy sector, magnifying Iran's nuclear threat and missile program, and establishing inter-state and international coalitions and treaties.

5. Conclusions & Suggestions

After September 11 and the Arab uprising known as Arab Spring, Saudi Arabia's conflict with Iran entered a new phase and reached its peak. Due to the factors mentioned earlier, Saudi Arabia could gain the support of other Arab nations, which may exert serious impacts on the security, political, and economic status of all countries involved. These historical variables remain intact despite some rapprochement in the bilateral ties between the two nations. The structural interpretation of the findings revealed that each of these variables plays a unique regulatory role in the securitization system under study. Therefore, Iranian policymakers and authorities need to consider each behavior's weight, nature, and role in this system and then manipulate and invest in those variables that exert more extensive and less costly impacts. These findings have implications for researchers, practitioners, and strategists. Future studies are suggested to add a scenario writing phase to the findings of this and similar studies.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۴۸۹۹-۴۵۳۸

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

تحلیل اکتشافی ساختاری برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان

سیدمحمد رضا موسوی^{۱*}، یاسر ارشادمنش^۲، سجاد علی میرزایی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مطالعات منطقه ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: Mosavi0322@gmail.com

۲. دکتری گروه علوم سیاسی، واحد بین المللی خرمشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خرمشهر، ایران. رایانامه: Yaserershadmanesh@gmail.com

۳. دانش آموزخته کارشناسی ارشد، گروه علوم سیاسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: Velayat321@Gmail.Com

در باره مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: امنیتی-سازی، ایران، عربستان، تحلیل ساختاری، مکتب کپنهاگ.</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹</p>	<p>از مهم‌ترین این تغییرات امنیتی در غرب آسیا، تضاد امنیتی بین ایران و عربستان در سطح پراگماتیک بوده است که با کنش گری عربستان، برسازی خطر امنیتی از ایران و اجماع سازی در بین اعراب، بر پیچیدگی های امنیتی منطقه افزود و علاوه بر ایران و عربستان منافع حیاتی بسیاری از کشورهای عربی را تحت تأثیر قرارداد. علیرغم این مهم، تحقیقات پرداخته شده به این موضوع اندک و اغلب دارای نقیصه روشی و معرفتی بوده است. بر همین اساس، تحقیق حاضر تلاش کرده است تا با کاربست نظریه برسازی امنیتی در مکتب کپنهاگ و استخدام برخی نوآوری‌های روش‌شناسی در علوم انسانی، به ویژه تحلیل تلفیقی اکتشافی و تحلیل کیفی ساختاری و استفاده از روش‌های اعتباربخشی نرم‌افزاری و نخبگانی، ضمن شناسایی مؤلفه‌ها و متغیرهای مؤثر در برسازی خطر امنیتی ایران، ماهیت این متغیرها را شناسایی کند و متناسب با آن راهبردهایی را پیشنهاد دهد. نتایج پژوهش نشان داد که برسازی خطر امنیتی ایران در سه محور اصلی هستی‌شناسی (شامل ۲ متغیر)، معرفت‌شناسی (شامل ۴ متغیر) و روش‌شناسی (شامل ۷ متغیر) اتفاق افتاده است. همچنین، نتایج تحلیل ساختاری حاکی از توزیع این متغیرها در دسته‌های متغیرهای حیاتی، هدف، ریسک، خروجی و اهرمی است. یافته‌های حاصل شده از دیدگاه نظریه تحقیق و واقعیت‌های محیطی مورد تحلیل بسیط قرار گرفت.</p>

استناد به این مقاله: موسوی، سیدمحمد رضا، ارشادمنش، یاسر، & علی میرزایی، سجاد. (۱۴۰۲). تحلیل اکتشافی-ساختاری برسازی خطر

امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان. سیاست جهانی، ۱۲(۳)، ۲۲۱-۱۹۷. doi: 10.22124/wp.2023.23558.3120

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

منطقه خاورمیانه در سال‌های گذشته و به‌طور مشخص در سه برهه‌ی اساسی پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹، یازده سپتامبر ۲۰۰۱، شورش‌های موسوم به بهار یا خیزش عربی در سال ۲۰۱۰، تغییرات امنیتی فراوانی کرده است به‌طوری‌که تعدیل و تغییر اساسی رفتار بسیاری از بازیگران منطقه‌ای را در پی داشته است و باعث تغییر مداوم الگوهای عداوت-دوستی بین آن‌ها شده است و مناسبات منطقه را به‌صورت ساختاری تغییر داده است. این تغییرات در یک و نیم دهه گذشته هم دچار تغییرات ماهوی شده است و هم سرعت بیشتری یافته است. شکست چندباره رژیم صهیونیستی از حزب‌الله، جنگ سوریه و شکل‌گیری ناگهانی داعش، خلق جنگ در یمن و تشکیل ائتلاف عربی علیه یک کشور خودی برای نخستین بار، تغییر پلان امنیتی آمریکا و خروج از بخش‌های زیادی از منطقه غرب آسیا، برجسته شدن نقش امنیتی ایران در اذهان جهانی و منطقه‌ای در مبارزه با تروریسم، ایجاد تضاد رادیکال امنیتی و سیاسی بین ایران و برخی کشورهای معتدل‌تر عربی مانند قطر و امارات و درنهایت تغییر بنیادین برخی از مناسبات اعراب با رژیم اشغالگر قدس تنها بخشی از حوادث منطقه غرب آسیا بوده است که به‌شدت بر بازنویسی ویژگی‌های امنیتی این منطقه تأثیر گذاشته است. در این میان یکی از تغییراتی که دهه‌های اخیر بی‌سابقه بوده است همگرایی امنیتی اعراب به رهبری عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران بوده است. این همگرایی نه‌تنها برای عربستان هزینه‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی فراوانی ایجاد کرده است بلکه بر بسیاری از جنبه‌های اقتصادی و امنیتی ایران نیز تأثیر گذاشته است. با این حال، عمق این تأثیرات در برخی از کشورهای عربی ویران‌کننده بوده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به سوریه، یمن، و عراق اشاره کرد. مرور پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که این موضوع فاقد برجستگی در مجامع تحقیقاتی ایران و حتی در میان اعراب و غربی‌ها بوده است و علاوه بر آن، ظهور آنی، در هم تنیدگی، برهم‌کنش و اثر متقابل بسیاری از متغیرها و پدیده‌های منطقه‌ای باعث شده است تا تحقیقات اندک انجام‌گرفته در این زمینه قادر به پوشش، جزئیات، ابعاد و عمق این پدیده نباشند. به همین دلیل، در مقاله حاضر تلاش شده است تا با استخدام برخی نوآوری‌های روش‌شناختی در علوم انسانی و کاربرست نظریات مطرح در روابط بین‌الملل و همچنین استفاده از ظرفیت نخبگانی و نرم‌افزارهای تحقیقاتی در اعتبارسنجی یافته‌ها، مؤلفه‌ها و متغیرهای اصلی در برساخت خطر امنیتی ایران در جهان عرب توسط عربستان سعودی را کشف و مورد تحلیل قرار دهیم.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

دو مرحله‌ای موسوم به چندفازی-چندروشی^۱ (Mackey and Gass, 2006:23) استخدام شد که به شکل زیر است:

مرحله اول: تحلیل محتوا و تحلیل اکتشافی: برای پاسخ گفتن به سؤال اول تحقیق و رسیدن به محورها و متغیرهای تشکیل دهنده برسازی خطر امنیتی ایران نزد کشورهای عربی، داده‌های مختلف از سه منبع متفاوت جمع‌آوری شد. ابتدا منابع داده معتبر بر اساس کلیدواژه‌های معتبر از پایگاه‌های داده معتبر داخلی و خارجی (ساینس دایرکت، گوگل اسکالر، مگیران و نورمگز جمع‌آوری شد). همچنین با استفاده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از نخبگان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل (۴ نفر استادیار، یک نفر دانشیار) در دانشگاه‌های دولتی و آزاد تهران و قم که به صورت نمونه‌برداری در دسترس انتخاب شده بودند، بخش دیگری از اطلاعات که در ادبیات تحقیق یافت نشده بود، اضافه شد. در بخش سوم داده‌ها به کمک راهبرد سند پژوهی و به کمک اسناد منتشرشده توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف دولتی و تحقیقاتی در فضای مجازی جمع‌آوری شد. چرخش بین این سه منبع تا زمان حصول اشباع نظری در داده‌ها ادامه یافت. سپس داده‌های حاصل شده به کمک تحلیل محتوا دسته‌بندی شد و انگاره فرضی اولیه تشکیل شد (Dornyei and Taguchi, 2010:73). سپس به کمک رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی^۲ در نرم‌افزار اس-پیس اس (نسخه ۲۳)، داده‌های به دست آمده اعتباربخشی شد به گونه‌ای که مؤلفه‌های تشکیل دهنده بر ساخت خطر امنیتی ایران برای اعراب بر اساس ارزش ایگن و متغیرهای ذیل هر مؤلفه بر اساس بار عاملی شناسایی و در جداول مربوطه در ذیل گزارش شد (Tabachnic and Fidell, 2013: 102).

مرحله دوم: تحلیل ساختاری: به کمک گروه نخبگانی فوق، تأثیر متغیرهای کشف شده بر همدیگر بر اساس مقادیر معین در ماتریس تحلیل اثرات متقاطع وارد شد و به کمک روش تحلیل ساختاری در نرم‌افزار تحلیل کیفی میک مک تحلیل شد و بر اساس آن متغیرهای حیاتی، متغیرهای ریسک، متغیرهای دو وجهی، متغیرهای هدف، متغیرهای محیطی و .. شناسایی و تأثیر هر کدام از آن‌ها بر نظام بر ساخت خطر امنیتی ایران به تفکیک مورد تبیین قرار گرفت.

هدف اصلی از مقاله حاضر رسیدن به یک انگاره کلی از چگونگی برسازی امنیتی جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عربی است که در سال‌های گذشته توسط عربستان سعودی صورت گرفته است. به عبارت دیگر، کشف مؤلفه‌های (محورهای اصلی) چنین بر ساختی از تهدید و متغیرهای ذیل هر مؤلفه،

¹ Multi-Phase Multi-Method Design

² Exploratory Factor Analysis

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

زبان امنیتی است که دربرگیرنده طرحی است که مواردی چون تهدید وجودی، نقطه بی‌بازگشت و راه احتمالی برون‌رفت را به همراه داشته باشد. در این چارچوب، جنبه بیرونی کنش گفتاری (جنبه اجتماعی) متأثر از دو شرط است: نخست آنکه بازیگر امنیتی کننده دارای سرمایه اجتماعی و اقتدار لازم باشد تا مورد پذیرش مخاطب قرار گیرد و دوم آنکه پیشینه شرایط با تهدید همراه باشد؛ بدین معنا که بازیگر امنیتی کننده وقتی می‌تواند مدعی وجود تهدید امنیتی باشد که عینیت خارجی داشته باشد تا از طریق آن، تهدید را تجلی بخشد مانند تجهیزات نظامی، استفاده از ادبیات تهدید، احساسات دشمنی و دیگر موارد سخت (Buzzan, et al., 1998:64). به بیان دیگر، تهدیدها تنها زاییده ذهن و زبان نیستند، بلکه تکوین تهدیدها نیازمند حضور عناصر خارجی و عینی هم است (Firouzabadi and Ghorashi, 2014:40). بنابراین، موضوعات امنیتی لزوماً به وجود تهدید واقعی ارتباطی ندارند، بلکه می‌توان آن‌ها را با «عمل گفتاری» به عنوان تهدید معرفی کرد. با توجه به آنچه گفته شد، فرایند امنیتی سازی را می‌توان در قالب سه گام توضیح داد:

گام اول: شکل‌گیری نگاه امنیتی در بازیگر امنیتی ساز: در این مرحله، بازیگر امنیتی ساز با توجه به اشیا، مسائل، عملکرد، مواضع و همچنین اندیشه‌های یک بازیگر دیگر می‌تواند مدعی تهدید امنیتی علیه خود از سوی آن بازیگر باشد (Buzzan, et al., 1998:63). در این راستا، سیاسی یا غیرسیاسی دانستن موضوعی به خاطر ذات آن موضوع نبوده، بلکه ناشی از الگوی عداوت-دوستی میان بازیگران است (William, 2003: 515). بر این اساس، در این مرحله، آنچه نقش مهمی دارد، نگرش و ادراک بازیگر امنیتی ساز نسبت به بازیگر دیگر و همچنین، نگرش نخبگان سیاسی در تفسیر و تبیین مفهوم امنیت است.

گام دوم: تجلی‌بخشی به تهدید با ایجاد دستور زبان امنیتی: بر اساس مکتب کپنهاگ بیان امنیت، خود نوعی اقدام و عمل است که با گفتن آن کاری انجام شده و وضعیت سابق تغییر می‌کند. در این مرحله، با استفاده از ابزار رسانه و شیوه‌های عملیات روانی، تلاش می‌شود تا پدیده موردنظر، به عنوان تهدید معتبر برسازی شود. البته امنیت صرفاً با توجه به هر نوع اقدام گفتاری پدید نمی‌آید، بلکه نیازمند شرایطی است تا با پذیرش عمومی توسط مخاطب، عمل امنیتی سازی موفق گردد (Buzan and Waver, 2003,23).

گام سوم: پذیرش عمومی: برای اقناع جامعه مخاطب جهت پذیرش هر موضوعی به عنوان تهدید وجودی باید استدلال‌هایی صورت گیرد و اشیا یا رفتار خاصی از تهدید وجود داشته باشد که بتوان بر پایه آن‌ها تهدید را تجلی بخشد. شایان‌ذکر است که لزوماً پذیرش عمومی یا اقناع سازی جامعه مخاطب بر پایه

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

حاضر آن است که عربستان سعودی برای ایجاد تصویر امنیتی از جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی، چگونه عمل می‌کند؟ فرض بر آن است که عربستان سعودی با درک جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک تهدید وجودی، با استفاده از ابزارهای سیاسی، اقتصادی و حتی نظامی، به ایجاد گفتمان امنیتی و کنش گفتاری و دستور زبان امنیتی در قبال جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی پرداخته است.

۲-۳. مطالعات مرتبط با پژوهش

مابون، نصیرزاده و الرفاعی (Mabon, Nasirzadeh and Al-Refaei, 2021:66)، در مقاله‌ای با عنوان «امنیت زدایی و عمل‌گرایی در خلیج‌فارس: آینده روابط ایران و عربستان» با اشاره به تضعیف اساسی روابط ایران و عربستان بعد از انقلاب اسلامی، سال ۲۰۰۳ را نقطه بدون بازگشت در روابط تنش‌زای دو کشور عنوان کرده است که حوزه تأثیرات آن و رای طرفین مناقشه و بخش زیادی از کشورهای عربی را درگیر کرده است. اتخاذ دستور زبان امنیتی در روابط دو کشور و ادعای مدیریت جهان اسلام به عنوان بخشی از این تضاد عنوان شده است و ریشه‌های این تضاد به موضوعات رقابتی دیگر مانند حیطه اقتصادی نیز برمی‌گردد. این نویسندگان راه برون‌رفت از این شرایط را حذف دستور زبان امنیتی و اتخاذ اقدامات عمل‌گرایانه سازش عنوان کرده‌اند. در مطالعه‌ای کیفی در همین راستا، ندیم میرزا، عباس و قیصرانی (Mirza, Abbas and Qaisarani, 2021:5) منشأ ساختاری رقابت ایران و عربستان را در حفظ حیطه نفوذ خود در خاورمیانه عنوان کرده‌اند. بر این اساس، تضادهای ساختاری ناشی از نوع حکومت، تلاش برای رهبری جهان اسلام، گروه‌گرایی دینی و ترس از پیشرفت‌های نظامی و هسته‌ای ایران، باعث ایجاد این رقابت شده است که تأثیرات زیادی بر امنیت و سیاست دو کشور و منطقه برجای گذاشته است. در یک مطالعه تحقیقاتی در دانشگاه میسوری آمریکا، ودینگتون (Weddington, 2017:45) ضمن بررسی تاریخی روابط ایران و عربستان به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی، به متغیر تأثیر روابط خارجی در تنظیم روابط امنیتی دو کشور پرداخته است و نتیجه‌گیری کرده است که تضاد ماهوی بین نظام حکومتی در ایران و عربستان باعث شکل‌گیری تهدید در میان حاکمیت عربستان شده است و به منظور برون‌رفت از آن، ائتلاف با کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا را سدی امنیتی در مقابل ایران می‌دانند. همچنین در پژوهشی با عنوان «ایران و عربستان: تلاش برای شکل‌دهی به خاورمیانه» که توسط جمعی از نویسندگان (Group of Authors, 2018) به چاپ رسیده است مؤلفه‌های اندیشگانی، مؤلفه‌های ساختاری و مؤلفه‌های ابزاری در شکل‌گیری تهدید امنیتی متقابل در این کشورها به‌صورت تاریخی (از زمان پهلوی تاکنون) و موردی (در موضوع عراق، یمن، لبنان) موردبررسی قرار گرفته است.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

متغیرها محقق کننده برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب به ترتیب در جداول شماره ۱ و ۲ آورده شده است.

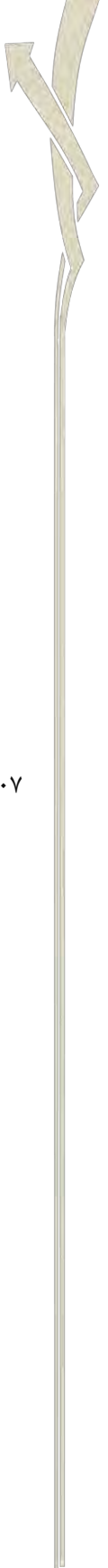
جدول شماره ۱: بررسی عاملیت پذیری داده‌ها در تحلیل اکتشافی (منبع: نگارندگان تحقیق)

۰.۶۵۳	مقیاس کی‌ام‌او برای کفایت نمونه
۳۷۲.۵۳۱	آزمون کرویت بارتلت
۰.۰۰۱	معناداری

نتایج حاصل از جدول شماره یک نشان داد که بر اساس مقادیر به دست آمده در کفایت نمونه (بیشتر از ۰.۶) و معناداری (کمتر از ۰.۰۵) و مطابق دستورالعمل مشخص شده توسط پالانت (Pallant, 2013:63)، داده‌های به دست آمده قابلیت تحلیل عاملی اکتشافی در نرم‌افزار اسپاس پی‌اس را دارند. تحلیل داده‌ها در نرم‌افزار نشان داد که ۳ مؤلفه (محور اصلی) و ۱۳ متغیر در بر ساخت خطر امنیتی سازی ایران نزد کشورهای عربی توسط عربستان سعودی وجود دارند.

جدول شماره ۲: مؤلفه‌ها و متغیرهای برسازی خطر امنیتی ایران نزد اعراب توسط عربستان (منبع: نگارندگان تحقیق)

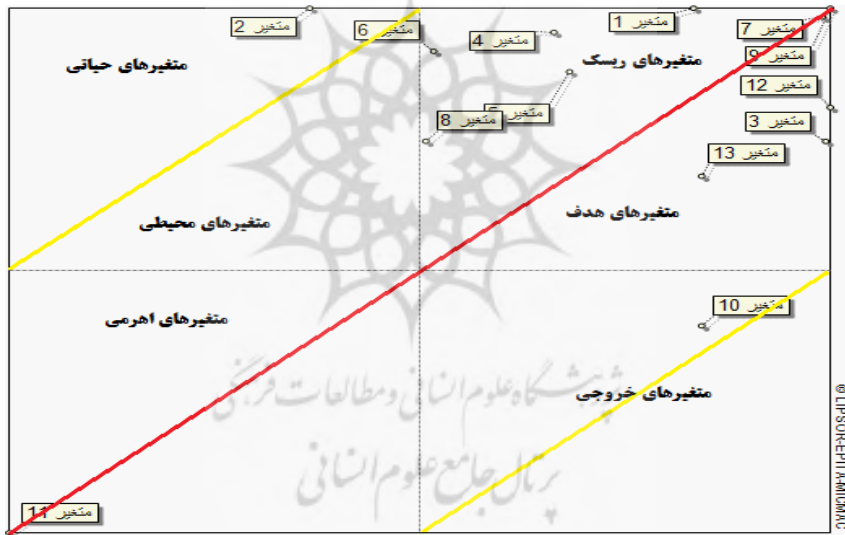
مؤلفه	شماره	متغیر	بار عاملی
هستی‌شناسی	۱	تقویت تهدید آگزیستانسیالیستی اقلیت شیعه در کشورهای عربی با حمایت ایران	۰.۹۱
	۲	برجسته‌سازی تضادهای مبنایی تسنن وهابی و سلفی و تشیع علوی در جهان عرب	۰.۹۰
معرفت‌شناسی	۳	ساخت و اعتباربخشی "سیاست هویت تجمعی عرب" با تأکید بر اشتراکات نظام‌های حکومتی اعراب	۰.۸۷
	۴	برسازی ایدئولوژیک از مؤلفه‌های اشتراک قومیتی، زبانی و فرهنگی اعراب علیه ایران	۰.۸۶
	۵	برجسته‌سازی خطر صدور الگوی حکومت‌داری انقلاب اسلامی (به ویژه بعد از بهار عربی)	۰.۹۰
	۶	برجسته‌سازی خطر رهبری جهان اسلام توسط تشیع و جمهوری اسلامی ایران	۰.۸۹
	۷	برجسته‌سازی تهدید بازیگران غیردولتی تحت حمایت ایران در کشورهای عرب	۰.۸۸

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

و سلفی و تشیع علوی در جهان عرب)، متغیر شماره ۳ (ساخت و اعتباربخشی " سیاست هویت جمععی عرب" با تأکید بر اشتراکات نظام‌های حکومتی اعراب)، متغیر شماره ۷ (برجسته‌سازی تهدید بازیگران غیردولتی تحت حمایت ایران در کشورهای عرب)، متغیر شماره ۹ (استفاده از رسانه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای برای مشروعیت بخشیدن و گفتمان سازی تهدید ایران)، متغیر شماره ۱۲ (بزرگنمایی تهدیدات هسته‌ای و پیشرفت‌های موشکی و نظامی ایران برای اعراب) و متغیر شماره ۱۳ (ایجاد پیمان‌های بین عربی و بین‌المللی گوناگون برای برجسته‌سازی تهدید ایران علیه اعراب)، دارای بیش‌ترین تأثیرات بزرگ بر سایر متغیرهای نظام برسازی مذکور بوده‌اند. همچنین این نما نشان می‌دهد که قوی‌ترین ابزارهای عربستان برای برسازی خطر امنیتی ایران رسانه و بزرگنمایی اقدامات گروه‌های نیابتی تحت حمایت ایران بوده‌اند.

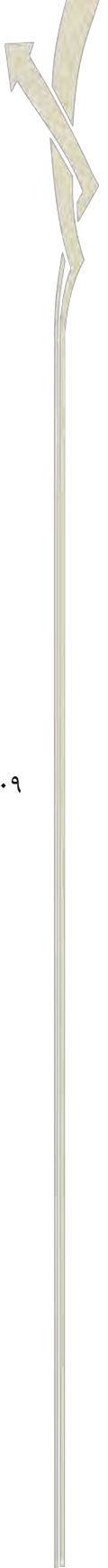
شکل شماره ۲. نمای توزیع متغیرها و ماهیت آن‌ها در نظام برسازی خطر امنیتی ایران

بر اساس نمای گرافیکی استخراج‌شده از نرم‌افزار میک‌مک که متغیرهای تحقیق را بر اساس ماهیت آن‌ها در یک نظام از تأثیرات توزیع کرده است، چندین نکته قابل برداشت است:

- توزیع پراکنده متغیرها در شکل نشان می‌دهد که نظام تأثیرات برسازی خطر امنیتی ایران یک نظام ناپایدار است و تغییر و تعدیل یک متغیر باعث تغییر سریع ماهیت و رفتار سایر متغیرها می‌شود. در نظام‌های پایدار، توزیع متغیرها به شکل **L** است به‌گونه‌ای که نظام تأثیرات فاقد

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

برای تقویت سایر متغیرها باشند اما واقعیت آن است که این‌ها به دلیل نقش مؤثرتر مؤلفه‌های هستی‌شناختی که تهدیدات وجود‌گرایی را برای اعراب ایجاد کرده است، از حالت ورودی به حالت خروجی بودن در نظام تأثیرات تمایل یافته‌اند. برای مثال، برجسته‌سازی تهدید هسته-ای خود به دلیل افزایش قدرت نفوذ عقیدتی ایران در منطقه بوده است.

- متغیرهای خروجی که در ناحیه جنوب شرقی نمودار هستند، نتیجه برهم‌کنش سایر متغیرها هستند و کمترین استعداد را برای تغییر نظام تأثیرات دارند. متغیر شماره ۱۰ (تغییر و تعدیل الگوهای عداوت/دوستی خود با دشمنان ایران برای ماناسازی تصویر خشن از ایران) در مقایسه با سایر متغیرها، نقش کمتری در تغییر نظام تأثیرات کنونی دارد.
- و درنهایت در قسمت جنوب غربی نگاشت متغیرهای اهرمی و مستثنا قرار دارند که بیشتر بر ساخته برخی شرایط خارج از نظام تأثیرات هستند و در مقایسه با دیگر متغیرها، فاصله بیشتری با هسته تأثیرات دارد. زمانی که امکان استفاده از متغیرهای حیاتی و دو-وجهی وجود ندارد و یا استفاده از آن‌ها منتج به نتیجه نمی‌شود، از متغیرهای اهرمی به عنوان کمک در ایجاد تأثیرات دلخواه استفاده می‌شود. استفاده عربستان از متغیر شماره ۱۱ (بزرگنمایی تهدید ایران در رقابت انرژی و امنیت انرژی در منطقه خلیج فارس) در زمان ناچاری، در این راستا تفسیر می‌شود.

۵. بحث

۵-۱. بحث یافته‌ها

همانگونه که در بالا گفته شد، براساس مکتب کپنهاک، امنیتی‌سازی مستلزم تحقق دو عنصر اصلی «تجلی تهدید و پذیرش عمومی» است. بنابراین، در توضیح چگونگی امنیتی‌سازی جمهوری اسلامی ایران نزد کشورهای عربی از سوی عربستان سعودی بایستی به توضیح این دو نکته مهم پرداخت که اولاً عربستان چگونه توانسته است جمهوری اسلامی ایران را یک تهدید وجودی برای کشورهای عربی قلمداد کند و ثانیاً عربستان چگونه توانسته است پذیرش عمومی لازم را در این زمینه ایجاد کند؟ در ادامه به توضیح این دو پرداخته می‌شود.

۵-۱-۱. درک عربستان از جمهوری اسلامی ایران بعنوان خطر امنیتی

با توجه به ماهیت جهان‌گرا و شعارهای فراملی انقلاب اسلامی، از همان ابتدای پیروزی انقلاب، جنبش‌های اسلامی از این انقلاب الگوگیری کردند. همین امر، سبب شکل‌گیری نوعی احساس ناامنی و

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

۲-۱-۵ تجلی تهدید و تهدیدسازی از ایران در ادراک کشورهای عربی

عربستان با تقویت نگرش امنیتی خود در قبال ایران، سعی در گفتمان‌سازی و متجلی کردن تهدید ایران برای کشورهای عربی نموده، تهدید ایران را نیازمند اقدام فوق‌العاده و نقطه بی‌بازگشت برای جامعه مخاطب خود برسازی نموده و با توجه به جایگاه و نفوذ کلامی که در میان کشورهای عربی بعنوان برادر بزرگتر دارد، سعی در ایجاد یک دستور زبان امنیتی در قبال ایران، با توجه به شرایط بیرونی و زمینه‌ای داشته است. البته عربستان سعودی تنها پدیده یا موضوعاتی را در مورد ایران جهت تهدید وجودی برمی‌گزیند که شایستگی انتساب چنین وضعیتی را داشته باشد؛ موضوعاتی که نزدیکترین قرابت را با تهدید وجودی داشته و بتواند فوریت برخورد با آن موضوع یا پدیده را توجیه نماید مانند نفوذ منطقه‌ای و برنامه هسته‌ای ایران. در این زمینه، عربستان سعودی تلاش کرده است تا با عملیات روانی و بدون ارائه مدرکی دقیق و مستدل با بزرگنمایی تهدید ایران و تجلی نمودن آن بعنوان تهدیدی بزرگ و فوری برای منطقه و کشورهای عرب و حتی جهان، دست به امنیتی‌سازی در قبال ایران بزند. عربستان با توجه به قدرت رسانه‌ای که دارد در همراهی ایالات متحده در تلاش است تا ایران را به‌طور ویژه در دو موضوع تهدید تلقی نماید:

۱-۲-۵. ایدئولوژی انقلابی و نفوذ آن در منطقه

عناصر زبانی و گفتمانی که سعودی‌ها با استخدام آنها تلاش می‌کنند تا به تهدیدنمایی از نفوذ منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران بپردازند را می‌توان در قالب موارد زیر خلاصه کرد:

الف: تأکید بر نقش مخرب و بی‌ثبات کننده ایران در منطقه: این گزاره که به لحاظ عامل زبانی بسیار مؤثر و تجلی‌بخش یک تهدید جدی می‌باشد، هسته مرکزی گفتمان‌سازی امنیتی عربستان علیه ایران می‌باشد. در این چارچوب، سعودی‌ها همواره تلاش می‌کنند تا در اجلاس‌های منطقه‌ای مانند نشست‌های اتحادیه عرب، شورای همکاری خلیج فارس، سازمان همکاری اسلامی و... ایران را دلیل اصلی مشکلات و ناامنی‌ها در منطقه قلمداد کنند. جالب آنکه آنها انقلاب اسلامی را زیربنای افراط‌گرایی در منطقه و حتی عربستان می‌دانند و معتقدند که عربستان تا قبل از انقلاب اسلامی کشوری معتدل بوده و انقلاب ایران باعث ترویج افراط‌گرایی در این کشور شده است.

ب: تأکید بر حمایت ایران از تروریسم: منظور آنها از تروریسم، گروه‌های مقاومت به‌ویژه حزب‌الله لبنان است. به همین دلیل با فشار و پیگیری عربستان در شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب، این

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

که هیچ گونه تهدید جدیدی در زمینه مسابقه تسلیحاتی در منطقه رخ نخواهد داد (Ebrahimi, 2015, 145). همچنین محمد بن سلمان، ولیعهد سعودی در تلاش برای برهم زدن توافق هسته‌ای ایران تصریح می‌کند که توافق فعلی باید با توافقی دیگر جایگزین گردد به طوری که (ایران) اطمینان دهد هرگز به سلاح هسته‌ای دست پیدا نخواهد کرد (Hubbard, 2018:3). بنابراین، می‌توان گفت که احتمال دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای، ریاض را می‌هراساند و علت جنجال سعودی‌ها و ادعاهای آن در مورد دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای بخاطر آن است که آمریکا را متوجه دغدغه‌های امنیتی خود نمایند (Fawcett, 2015:12).

ب: ارتقاء جایگاه منطقه‌ای ایران: نگرانی اصلی عربستان این است که حل مسأله هسته‌ای ایران باعث خواهد شد که هم اقتدار منطقه‌ای ایران و هم فناوری هسته‌ای این کشور از سوی آمریکا پذیرفته شود. در همین زمینه، درک نخبگان سیاسی عربستان در مورد برجام و احیای آن، این است که ایران با برجام از انزوای خارج شده و اعتبار بین‌المللی‌اش احیا گردد و این عامل ضربه‌ای به جایگاه منحصر به فرد عربستان در منطقه به‌عنوان متحد اصلی آمریکا خواهد زد (Ahmadian, 2015:108). البته آلودگی‌های احتمالی محیط زیستی ناشی از نیروگاه بوشهر از دیگر محورهای دغدغه‌های عربستان در این زمینه بوده است (Safari Anaraki, 2015:40).

۳-۱-۵ پذیرش عمومی و اجماع‌سازی در قالب اجبار یا رضایت

تاکنون به اینکه چگونه بازیگر امنیتی‌ساز (عربستان) نسبت به جمهوری اسلامی ایران نگاه امنیتی پیدا کرده، آن را به عنوان تهدید وجودی درک می‌کند و نحوه‌ی تجلی آن تهدید وجودی (ایران) عربستان اشاره شد. طبق نظر ویور، تا این مرحله، موضوعی امنیتی نشده، بلکه حرکتی برای امنیتی کردن انجام شده است و در مرحله سوم است که با پذیرش عمومی از سوی جامعه مخاطب (کشورهای عرب)، موضوع با موفقیت امنیتی می‌شود. در این مرحله، عربستان سعودی با سه روش به طور همزمان راهبردهای معطوف به پذیرش عمومی و اجماع‌سازی را عملیاتی کرده است:

۳-۱-۵-۱ پذیرش عمومی با استفاده ابزاری از سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

عربستان برای اینکه بتواند جامعه مخاطب خود را در سه سازمانی که کشورهای عرب حضور دارند، اقناع نماید، تلاش‌های بسیاری انجام داده است که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود:

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

العربی» دبیرکل اتحادیه عرب در گفت و گو با شبکه خبری اسکای نیوز از دخالت ایران در برخی کشورهای عربی و کمک‌های ایران به حزب‌الله لبنان انتقاد کرد و از طرفی از اقدامات عربستان سعودی در مبارزه با تروریسم تقدیر بعمل آورد. (<https://www.asriran.com/fa/news/361092>)

در نشست قاهره نیز با اصرار طرف عربستانی بیانیه‌ای صادر گردید که در آن اتحادیه عرب از ایران می‌خواهد از حمایت از خرابکاری، تروریسم و تشویق خشونت علیه کشورهای عربی پایان دهد. با بالا بالاگرفتن اختلافات ایران و اتحادیه عرب و به موجب قطعنامه ۸۸۷۹ اتحادیه عرب در سال ۲۰۱۶ و با پیشنهاد عربستان سعودی، گروه چهار عضوی با حضور امارات متحده عربی، عربستان سعودی، بحرین و مصر و نیز مدیرکل اتحادیه عرب جهت جلوگیری از مداخله ایران در امور داخلی کشورهای عربی و جهت ارائه گزارشات ادواری تشکیل گردید و در اولین واکنش خود طی بیانیه‌ای که پیش از برگزاری بیست و هفتمین اجلاس سران عرب صادر گردید، همه مداخلات ایران را در کشورهای عربی محکوم نموده و از ایران خواسته‌اند که به حمایت خود از تروریست‌ها پایان دهد. (<https://www.isna.ir/news/95050101682>). به‌طور کلی، بررسی و تحلیل مواضع دیگر اتحادیه عرب نشان‌دهنده استفاده چشمگیر عربستان سعودی از این سازمان برای اجماع‌سازی علیه آنچه که تهدید ایران گفته می‌شود، می‌باشد.

۲-۳-۱-۵ پذیرش عمومی با ابزارهای اقتصادی (تطمیع و فشار اقتصادی)

اگر دیپلماسی دلار و نقش نفت را در سیاست خارجی عربستان کنار بگذاریم، این عرصه مانند پیکری بدون دست می‌ماند که بازوان تعیین‌کننده‌اش را از دست داده است. در اینجا برای اشاره به نقش دلارهای نفتی در اجماع‌سازی عربستان علیه ایران می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف: فشار اقتصادی عربستان به سودان جهت پایان دادن روابط با ایران: سودان که از پیشینه‌ی خوبی در رابطه با ایران و برخی گروه‌های مقاومت برخوردار بود، متأثر از تطمیع سعودی‌ها، بویژه پس از ماجرای اعدام شیخ نمر و حمله به سفارت عربستان در تهران، روابطش را با ایران قطع کرد. قابل ذکر است که تا قبل از قطع رابطه سودان با ایران، عربستان در سال ۲۰۱۴ تعاملات بانکی خود را با سودان قطع کرد تا ۵۰ درصد از درآمدهای بانکی سودان کاهش یابد، اما پس از پایان رابطه سودان با ایران، عربستان در اوت ۲۰۱۴ یک میلیارد دلار به‌عنوان سپرده در بانک مرکزی سودان گذاشت و در همین زمینه، وزیر سرمایه‌گذاری سودان در دی ماه ۱۳۹۴ از سرمایه‌گذاری ۱۱ میلیارد دلاری عربستان در این کشور خبر داد (<https://www.irna.ir/news/82938751>).

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

هدف عربستان از اینکه می‌خواهد به نوعی همکاری را به اتحادیه تبدیل کند، این است که بتواند فشار هر چه بیشتری در این قالب، جهت اجماع‌سازی کشورهای عرب برای امنیتی‌سازی ایران وارد نماید. هرچند در این زمینه با مخالفت‌هایی بویژه از سوی عمان روبرو شده است.

۲-۴-۱-۵. **ائتلاف عربی:** از جدی‌ترین ائتلاف‌هایی که در سال‌های اخیر و با پیشنهاد و رهبری عربستان تشکیل شده، «ائتلاف عربی» است که در واکنش به بحران یمن شکل گرفته است. این ائتلاف که در سال ۲۰۱۵ طی عملیاتی بنام «طوفان قاطعیت» علیه یمن و انصارالله آغاز شد، برای رفع نگرانی‌های عربستان از برهم خوردن موازنه منطقه‌ای آن هم درست در جایی که حیات خلوت عربستان محسوب می‌شد و بدست کسانی که عربستان مدعی است از طرف ایران حمایت می‌شوند، بود. نکته مهم این ائتلاف، تسری اجماع‌سازی عربستان از سطح خلیج فارس به سطح جهان عرب است. در این ائتلاف، عربستان توانست نفوذ منطقه‌ای ایران را به عنوان تهدید وجودی که نیازمند اقدام فوری و فوق‌العاده است را برای دیگر کشورهای عرب متجلی نماید تا حدی که برخی کشورهای عضو ائتلاف، ایران را به پشتیبانی و فرستادن سلاح به انصارالله متهم می‌کنند.

۳-۴-۱-۵. **ائتلاف نظامی اسلامی مبارزه با تروریسم:** این ائتلاف از دیگر ائتلاف‌هایی می‌باشد که با محوریت عربستان در سال ۲۰۱۵ و با مشارکت ۳۴ کشور عربی اسلامی و حمایت ۱۰ کشور خارج از ائتلاف تشکیل شد. این ائتلاف جدای از ائتلاف عربی می‌باشد و مقر آن در ریاض است. هدف این ائتلاف، مطابق بیانیه آن که در جده قرائت شد، مبارزه با تروریسم عنوان شده، اما به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، هدف عربستان از این ائتلاف‌سازی، ایفای نقش جدید در منطقه و مهار قدرت منطقه‌ای ایران و مهمتر از آن، تشکیل محور سنی جهت تضعیف محور مقاومت به رهبری ایران است، به طوری که طی بیانیه تأسیس ائتلاف، هدف خود را مبارزه با تمام گروه‌هایی که در فهرست تروریسم قرار دارند، اعلام شده و از این نظر، حزب‌الله لبنان از جمله گروه‌هایی است که در فهرست تروریسم عربستان سعودی قرار دارد (Toumi and Chief, 2016:117).

نتیجه‌گیری

بعد از تحولات ۲۰۱۱ دنیای عرب و بروز و ظهور تکفیری‌ها بود که سعودی‌ها در ادامه خصومت‌های خود با جمهوری اسلامی ایران بر ارائه تصویری امنیتی از ایران نزد کشورهای عربی متمرکز شدند. در این زمینه، آنها با ایجاد یک دستور زبان امنیتی در قبال ایران، با توجه به شرایط بیرونی و زمینه‌ای مانند

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

- Buzan, B., & Weaver, O. (2003). *Regions and power: the Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press.
- Chernoff, F. (2014). *Theory and Metatheory in International Relations*. (Trans. Tayeb, A). Tehran, Ney. [In Persian]
- Dehghani Firouzabadi, S. J., Rostami, F., & Daneshnia, F. (2021). Perspectives of Iran-Saudi Arabia relations; Future Scenarios and Solutions; Using the Delphi Method. *World Politics*, 10(2), 245-288
- Dehghani Firoozabadi, S.J, & Ghorashi, S.Y. (2014). Arabs' Approavch toward Iran's Nuclear Program. *Middle East Studies*, 14 (2), 12-28. [In Persian]
- Dehgani Firouzabadi, J., & Garashi, Y. (2013). *Theory and method in securitization studies*. Strategic Studies Quarterly, 15(58), 7-42. [In Persian]
- Dornyei, Z. & Taguchi, (2010). *Questionnaires in Second Language Research: Construction, Administration, and Processing*. Routledge, London.
- Ebrahimi, N. (2015). *Wahhabi Salafism, Identity Distinctions between Saudi Arabia and Iran*. National Studies Journal, 16(63), 145-160. [In Persian]
- Ehteshhami, A. (2002). *The foreign policy of Iran, in the foreign policies of Middle East*, Boulder, Colynne Reiner.
- Esposito, J.L. (1990). *The Iranian Revolution: It's Global Impact*, (Trnas: Modir Sahnechi), Tehran, Baz. [In Persian]
- Fawcett, L. (2016). *International Relations of the Middle East*. (Trans, Sultaninejad, A). Ministry of Foreign Affairs, Iran. [In Persian]
- Goldberg, J. (2016). *The Obama Doctrine*," at: [http:// www.Theatlantic.com](http://www.Theatlantic.com).
- Goldberg, J. (2018). *Saudi Crown Prince: Iran's Supreme Leader 'Makes Hitler Look Good'*, at: <http:// www.Theatlantic.com>.
- Grumet, T. (2015). *New Middle East Cold War: Saudi Arabia and Iran's Rivalry*. Unpublished PhD Dissertation. University of Denver.
- Hubbard, B. (2018). *Saudi Crown Prince, on U.S. Visit, Urges Tough Line on Iran*. New York Times, March 27, 2018. Retrieved from: <https://www.nytimes.com> 2018/03/27.
- Katzman, K. (2019). *Coalition-Building against Iran*. Congressional Research Service, United sates.
- Knudsen, O. (2001). Post-Copenhagen Security Studies. *Security Dialogue*, 32 (3). 355-368. [In Persian]
- Nouralivand, Y. (2017). Saudi Arabia's Attempts to Rebuilding a Regional Balance with Iran. *Strategic Studies Quarterly*, 20(75), 133-158. [In Persian]
- Mabon, S; Nasirzadeh, S & Alrefai, E. (2021). *De-securitisation and Pragmatism in the Persian Gulf: The Future of Saudi-Iranian Relations*. The International Spectator, 56:4, 66-83,
- McDonald, M. (2008). *Securitization and the Construction of Security*. European journal of international relations, 14(4), 563-587.
- Mackey, A., & Gass, S. M. (2006). *Second Language Research: Methodology and Design*. Routledge.
- Mirza, M. N., Abbas, H., & Qaisrani, I. H. (2021). *Structural Sources of Saudi–Iran Rivalry and Competition for the Sphere of Influence*. SAGE Open.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی